

СЕКЦІЯ 7.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА І ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВОЗНАВСТВА

ВАСИЛЕНКО МИКОЛА ДМИТРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
в. о. завідувача кафедри права ЄС і порівняльного правознавства,
доктор юридичних наук, професор

КОНКУРЕНТНЕ ПРАВО ЄС В ПРОЯВАХ СУЧАСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Механізм саморегулювання ринкової економіки реалізується завдяки конкуренції, яка виступає одночасно конкретна формою її функціонування. У перекладі з латинського це слово означає «сходитися», «стикатися». Роль конкуренції в сучасній ринковій економіці стає все значнішою із-за тенденції до підвищення частки малих і середніх фірм та антимонопольної політики урядів конкретних країн. Конкуренція фактично представляє собою суперництво між суб'єктами ринкової економіки за кращі умови виробництва, вигідну позицію на ринку і т.п. Вона є тією ринковою силою, що забезпечує взаємодію попиту і пропозиції, яка врівноважує ринкові ціни. Правове регулювання відносин щодо захисту конкуренції в європейських країнах склалося і здійснюється вже давно. Як відомо, першим нормативним актом в цій сфері стала Паризька конвенція 1883 роки по охороні промислової власності [1]. Сьогодні до Конвенції приєдналися вже більше двохсот країн, і вона вважається однією з основоположних міжнародних угод, регулюючих конкурентні відносини. У ній, в тому числі, міститься декларативна норма, що приписує країнам-учасникам протидіяти недобросовісній конкуренції, яку пізніше було уточнено. Гармонізація законодавства держав-членів ЄС у сфері захисту конкуренції та становлення конкурентного права на рівні ЄС перш за все зумовлені створенням Внутрішнього ринку, який передбачає вільний рух товарів, осіб, послуг і капіталу між державами-членами ЄС (ст. 26 (2) ДФЄС). Тобто територія всього ЄС розглядається як один ринок, у межах якого товаровиробники усіх держав-членів можуть вільно та на однакових умовах здійснювати підприємницьку діяльність, а споживачі отримувати кращу можливість безперешкодно купувати продукцію у будь-якому місці

ЄС, де, на їх погляд, умови є найсприятливішими. Однак, спроби гармонізації законодавства про захист конкуренції в країнах-членах ЄС (тоді Співтовариств), що робилися до 90-х років, не привели до принципового бажаного результату. До середини 90-х років ряд держав Євросоюзу мав власні закони про захист конкуренції, інші ж керувалися лише загальними положеннями прийнятих міжнародних угод. Розширення ЄС на початку століття привнесло додаткові складнощі для ЄС. Вони обумовлені наступними явищами: поєднання дуже різних по рівню розвитку країн не дозволяє ефективно проводити гармонізовану економічну політику; створений в ЄС Економічний і валютний союз має фундаментальну інституційну суперечність, а саме, зі всіх напрямів економічної політики єдиною наднаціональною стала лише грошово-кредитна політика; у країнах зони євро ще задовго до кризи почали спостерігатися тенденції невиправданого нарощування запозичень, перш за все в системі державних фінансів, а також домогосподарствами і банками; складнощі поглиблення європейської інтеграції, що намітилися останніми роками, на тлі неефективності антикризових заходів ряду держав породили кризу довіри з боку фінансових інститутів і до проблемних країн, і до наднаціонального рівня управління в ЄС. Однак, не дивлячись на складнощі, що сформувалися часом, цілі в ЄС залишилися не змінними. Так, в ДФЕС наголошується, що спрямована на досягнення цілей, проголошених у ст. 3 ДЕС, діяльність ЄС має базуватися на принципі відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією (ст. 119 ДФЕС). Відповідно до цього одним із напрямів діяльності ЄС визначається створення системи, яка б гарантувала неспотворення конкуренції у межах Внутрішнього ринку ЄС, найбільш продуктивний розподіл ресурсів, стимулювання дослідницької діяльності, інновацій та інвестицій. Базові принципи захисту конкуренції були сформульовані ще в Паризькій конвенції 1883 року. Проте норми конвенції лише проголошують принцип свободи конкуренції на товарному ринку, не деталізуючи багато значущих аспектів правового регулювання захисту конкуренції, залишаючи їх в полі дії національного законодавства. Тут при цьому виникають складнощі, пов'язані з тим, що в правовій доктрині і практиці кожної країни-члена ЄС з часом склалися свої методи антимонопольного регулювання, що часто істотно відрізняються один від одного. Крім цього, в багатьох країнах до сьогоднішнього дня так і не було створено національного нормативного акту, регулюючого питання захисту конкуренції. Тим самим процес приведення антимонопольного регулювання на території всього ЄС до єдиного розуміння представляється достатньо складним. В той же час конкуренцію можна представити як таку, що відображає зв'язок між виробництвом і реалізацією продукту. Цей зв'язок причинно-наслідковий, істотним, необхідним і що повторюється, тобто об'єктивним економічним законом. Закон конкуренції відображає причинно-наслідковий зв'язок між можливостями створити продукт, необхідний

споживачам, і можливостями реалізувати його з вигодою перш за все для покупця, а потім вже для виробника. Є багато типів, видів, форм конкуренції. Розрізняють наступні основні види конкурентної боротьби: конкуренція продавців; конкуренція покупців; конкуренція продавців і покупців; внутрішньогалузева та міжгалузева конкуренція; довершена (чиста) конкуренція, недосконала конкуренція тощо. Всі ці види конкуренції формують конкурентне право, які в ЄС підпорядковані законодавству ЄС, мають єдину систему права та високу концентрацію суб'єктів ринку. Для кращого розуміння складності та багаторівневого характеру самої конкуренції та, враховуючи специфіку видів конкуренції з точки зору конкурентного права, відзначимо деякі її особливості.

Конкуренція продавців. Метою кожного виробника є отримання прибутку, а отже, розширення масштабів економічної діяльності. Це об'єктивно спонукає виробників до суперництва за найбільш вигідні умови виробництва, кращу позицію на ринку, смаки і переваги споживачів і т.п. Вони є конкурентами один щодо одного. Якщо пропозицію товару перевищує попит на нього, конкурентна боротьба між виробниками посилюється. Перемагають в ній тільки ті виробники, які понизили ціну на товар і таким чином привернули увагу більшої кількості споживачів до своїх товарів. Чим сильніше конкуренція серед продавців, тим більше пропозицію товарів перевищує попит покупців. Коли конкуренція серед продавців слабшає, попит поволи наздоганяє пропозицію, а потім перевищує її.

Конкуренція покупців. Якщо попит на товар вище, ніж пропозиція певного товару, то конкурують покупці. Вони вибором між собою право придбати якісний товар за низькою ціною. У конкурентній боротьбі перемагає той покупець, який вчасно запропонував вузу порівняно з ринковою ціною.

Конкуренція продавців і покупців. В результаті такої боротьби (або суперництва) встановлюється загальна ціна на однорідні товари.

Внутрішня конкуренція. Це суперництво між підприємцями, які проводять і реалізують однаковий продукт або продукт-замінник. Метою такої конкуренції є перемикання покупців на товар певного підприємства. Для цього товари слід продавати за цінами, які значно нижчі, ніж ціни на товари-конкуренти. Якщо товари однакові жорсткими споживчими параметрами, потрібно різко зрадити м'які споживчі параметри (дизайн) товару.

Для того, щоб зниження цін на товари не принесло збиток підприємству необхідно понизити витрати на виробництво та реалізацію товару. Досягають цього, перш за все впровадженням у виробництво нових технологій та техніки, методів менеджменту і т.д.

Міжгалузева конкуренція виявляється в суперництві між підприємцями, що вклали свої капітали в галузі, які проводять різні продукти. Кожен підприємець оцінює результати своєї діяльності за нормою

прибули. У різних галузях вона має різну величину, тому один виграє, інший – програє. Той, хто програв, може перепрофілювати своє підприємство або поміняти акції однієї галузі на акції іншої, перспективної галузі. Таким чином відбувається переливу капіталу з однієї галузі в іншу.

Отже, міжгалузева конкуренція можна представити як конкуренцію капіталів. Довершена (чиста) конкуренція виникає за наступних умов: багато дрібних підприємств, що пропонують на ринку однорідну продукцію; частка кожного підприємства в загальному об'ємі ринкової пропозиції настільки незначна, що будь-яке його рішення про підвищення або зниження ціни не позначиться на ціні ринкової рівноваги; для входу нових підприємств в галузі та виходу будь-якого підприємства з неї немає ніяких перешкод; банк даних є доступним для всіх клієнтів.

Недосконала конкуренція. Це конкуренція, яка в тому або іншому ступені пов'язана з певним обмеженням вільного підприємництва. Для недосконалої конкуренції характерний незначна кількість фірм в кожній сфері підприємницької діяльності, можливість якої-небудь групи підприємств впливати на кон'юнктуру ринку. При недосконалій конкуренції існують жорсткі бар'єри для проникнення на конкретні ринки нових підприємств, немає близьких замінників продукту, який проводиться привілейованим виробником.

Регламентом 139/04/ЄС визначені випадки, коли концентрація, що відповідно до результатів перевірки суттєво перешкоджатиме ефективній конкуренції в межах Внутрішнього ринку ЄС, все ж таки може бути дозволена Європейською комісією. Для отримання такого дозволу відповідні суб'єкти підприємницької діяльності мають здійснити певні дії (відмовитись від певного виду підприємницької діяльності, продати частину об'єднаного бізнесу або ліцензію на технологію іншому учаснику ринку тощо). Отже, конкурентне законодавство ЄС регулює: 1) горизонтальне злиття – об'єднання суб'єктів підприємницької діяльності ЄС, які випускають подібну продукцію та працюють у тому самому секторі ринку; 2) вертикальне злиття – об'єднання суб'єктів підприємницької діяльності, що діють на різних рівнях розповсюдження (дистрибуції) того самого ринку товарів; 3) змішане злиття – об'єднання суб'єктів підприємницької діяльності, які працюють на різних товарних ринках та на різних рівнях розповсюдження товарів.

Найбільш небезпечними для Внутрішнього ринку ЄС вважаються горизонтальні злиття. Вони можуть суттєво знизити конкуренцію, особливо якщо ринок вже концентрований, а суб'єкти підприємницької діяльності, що прагнуть до злиття, є досить великими. У цьому випадку вони мають можливість установлювати економічно необґрунтовані ціни та контролювати випуск продукції, так само як це робить монополіст, та з тими самими наслідками для споживача.

Таким чином, розвиток конкурентного права ЄС сприяє належному функціонуванню Внутрішнього ринку ЄС та встановленню добросові-

сного, «чесного» змагання як в окремих державах-членах ЄС, так і в цілому в межах ЄС. Ця галузь права є дуже гнучкою та дозволяє у більшості випадків запобігти вузькоформального тлумачення норм права.

Список використаної літератури:

1. Боденхаузен Г. Парижская Конвенция по охране промышленной собственности. Комментарий / Г. Боденхаузен. — М.: Прогресс. — 1977. — 377 с.

СУРІЛОВА ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства,
доктор юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Слід зазначити, що в Україні проблема незаконного видобутку бурштину сьогодні є предметом наукових дискусій та практичних досліджень. Незаконний видобуток бурштину вівся постійно, однак особливо інтенсивно в останні роки — під наглядом злочинних формувань, які контролювали усі етапи видобутку, перепродажу та контрабандного постачання українського бурштину за кордон [1, с. 11]. До того ж «старателі» не платять екологічних зборів, не переймаються геологічними дослідженнями, рекультивацією території чи навіть орендою земельної ділянки [2, с. 17]. Нажаль всі намагання вирішити проблему були марними. І це в той час, коли запровадження ефективного законодавчого забезпечення надасть змогу вивести з тіньового сектору велику кількість грошей [3, с. 38], які вкрай необхідні для вирішення нагальних соціально- економічних проблем бурштиноносних регіонів України та держави в цілому. Причиною цього є хибні підходи до вирішення проблеми, намагання вирішити її шляхом впровадження особливого порядку надрокористування в сфері видобутку бурштину, легалізації розробки родовищ старателями (В.В. Галунько, П. В. Діхтієвський, І.І. Горин та ін.), намагання створення правових механізмів регулювання видобутку бурштину від правових механізмів забезпечення сталого розвитку бурштиноносного регіону України — Прип'ятського бурштиноносного басейну.

4. Відповідно до Стратегії сталого розвитку України 2020, сталий розвиток передбачає стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом з одночасним підвищенням стандартів життя. Сталий